

SPRAWOZDANIA

Z III LETNIEJ SZKOŁY GEOBOTANICZNEJ W KRUTYNI K. RUCIANEGO
(30 VIII—5 IX 1987 ROKU)

Po rocznej przerwie wznowiła swoją działalność Letnia Szkoła Geobotaniczna (dawne Terenowe Seminarium Geobotaniczne) pod patronatem Sekcji Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej PTB. Organizacji podjął się i tym razem przewodniczący Sekcji, kierownik Białowieskiej Stacji Geobotanicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Prof. dr Janusz B. Faliński ze współpracownikami. Dziękujemy, Panie Profesorze!

Spotkanie młodych geobotaników odbyło się w malowniczo położonym ośrodku wycieczkowym PTTK nad rzeką Krutynią na obszarze Mazurskiego Parku Krajobrazowego. Uczestniczyło w nim — oprócz organizatorów i wykładowców — 28 geobotaników, przedstawiciele placówek naukowych i in. instytucji z Warszawy, Białegostoku, Białowieży, Olsztyna, Gdańska, Torunia, Bydgoszczy, Poznania, Łodzi, Katowic, Krakowa, Zakopanego, Kielc i Lublina. Średnia wieku uczestników obniżyła się m. in. dzięki udziałowi grupki studentów.

Zmieniła się również w porównaniu do wcześniejszych spotkań formuła samych zajęć terenowych i seminaryjnych. Zamiast propozycji wykonania określonych zadań badawczych pod kierunkiem specjalistów, organizatorzy sformułowali jedynie tematykę zajęć: „Dynamika roślinności i populacji roślinnych”. W ramach tej problematyki seminarzyści po wstępnej prezentacji terenu badań przez prof. J. B. Falińskiego i doc. dr Krystynę Falińską musieli sami dokonać wyboru problemu badawczego, sformułować temat, określić cel badań, postawić hipotezę roboczą i na drodze badań terenowych oraz prac kameralnych ustalić algorytm postępowania, które doprowadzi do weryfikacji hipotezy.

Koncepcji i organizacji badań nad dynamiką roślinności poświęcony był wykład „programowy” prof. J. B. Falińskiego, w którym Autor przypomniał klasyfikację i omówił pokrótce poszczególne procesy dynamiczne: sukcesję, regresję, fluktuację, degenerację i regenerację oraz dynamikę sezonową.

Kilkuosobowe grupy tematyczne formowały się spontanicznie, skupiając przedstawicieli różnych ośrodków naukowych i różnych specjalności. W ciągu dwu następných dni zespoły te penetrowały teren w promieniu kilku kilometrów od ośrodka, a zwłaszcza rezerwaty „Krutynia”, „Zakręt” i „Królewska Sosna”, lokalizując tam swoje powierzchnie badawcze. Równolegle w otoczeniu ośrodka odbywały się zajęcia praktyczne, obejmujące wyznaczanie stałej powierzchni badawczej, jej oznakowanie, prawidłową lokalizację w terenie, opis profilu pionowego terenu przy użyciu niwelatora, rejestrację fotograficzną zmian etc., co miało na celu ułatwienie rozwiązania zadań badawczych.

Role fotografii jako sposobu wypowiedzi przedstawił w krótkim wystąpieniu dr Janusz M. Hereźniak, który przeprowadził także przyspieszony foto-kurs dla uprawiających fotografię przyrodniczą młodych badaczy.

Od zmroku do późnych godzin wieczornych odbywały się natomiast wykłady, głównie gości III Letniej Szkoły Geobotanicznej. Prof. dr Andrzej Richling w wykładzie „Pojezierze Mazurskie jako region fizycznogeograficzny” przedstawił odrębność przyrodniczą Polski płn.-wsch., wyrażoną w budowie geologicz-

nej, klimacie i roślinności. Na cechy charakterystyczne szaty roślinnej, m. in. ubożenie flory wszystkich grup, zmniejszanie się liczby gatunków drzew, duży udział torfowisk, dominację lasów dębowo-grabowych oraz obecność lasów i zarośli lęgowych na wyspach i półwyspach jezior mazurskich, zwrócił uwagę słuchaczy również prof. J. B. Faliński w wykładzie „Szata roślinna Pojezierza Mazurskiego”.

Prof. dr Benon Polakowski, przewodniczący Zarządu Głównego PTB i członek Państwowej Rady Ochrony Przyrody, w swoim wystąpieniu pt. „Aktualne problemy ochrony przyrody” przedstawił projekty nowej ustawy o ochronie przyrody oraz nowelizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z 1980 r. W dyskusji nad tymi projektami podkreślano brak mechanizmów, zapewniających egzekwowanie postanowień ustaw.

Z dużym zainteresowaniem przysłuchiwali się uczestnicy seminarium refleksjom prof. dr Władysława Matuszkiewicza na temat fitosocjologii jako dyscypliny badawczej, jej historii, kierunków oraz perspektyw rozwoju. Autor zwrócił uwagę na potrzebę syntezy badań nad populacjami roślin w celu zrozumienia mechanizmów powstawania struktury i natury zbiorowisk roślinnych. Podkreślił również rolę badań fitosocjologicznych jako metody diagnozy środowiska geograficznego (krajobrazu). Drugi wykład prof. W. Matuszkiewicza poświęcony był wnioskowaniu naukowemu w procesie opracowywania wyników badań.

Doc. dr Stanisław Cieśliński przedstawił natomiast główne kierunki badań lichenologicznych, wskazał na znaczne zaniedbania, jakie mają miejsce w Polsce, zwłaszcza w zakresie prac nad zbiorowiskami porostów, taksonomię porostów, lichenoindykacją oraz biochemią i fizjologią porostów. Gorąco zachęcał młodych geobotaników do podejmowania badań w tej dziedzinie, szczególnie ważnych w dobie stale wzrastającego zagrożenia tej grupy naszej flory.

W napiętym programie zajęć Szkoły z trudem udało się wygospodarować czas na prezentację plakatów oraz dyskusję nad przedstawionymi przez ich Autorów założeniami i wynikami badań. W większości dotyczyły one struktury ekologicznej, populacji roślin. Wyniki swoich najnowszych badań przedstawili geobotanicy z filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku: dr Ewa Pirożnikow (Struktura populacji *Saxifraga oppositifolia* w toku sukcesji pierwotnej na morenie dennej lodowca Warenskiöld), mgr Emilia Brzóska (Zróżnicowanie struktury populacji *Carex caespitosa* na tle roślinności uroczyska Reski) i mgr Cezary Werpachowski (Struktura populacji *Petasites hybridus* (L.) P. Gaertner, B. Meyer et Scheub, opanowującej łąkę) oraz mgr Małgorzata Nieckuła z Uniwersytetu Warszawskiego (Badania nad biologią i ekologią populacji żarnowca w Puszczy Białowieskiej. Metoda oceny stadium neofityzmu i prognozowania rozwoju populacji) i dr Maciej Korczyński z Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy (*Urtica dioica* L. w rezerwacie „Las Piwnicki”). Natomiast doc. K. Falińska zilustrowała metody wyboru powierzchni badawczej w zależności od badanych zagadnień, począwszy od dynamiki roślinności poprzez dynamikę populacji do wewnętrznej dynamiki jednostek podstawowych w obrębie wielopędowych osobników roślin (polikormonów).

3 września odbyła się całonocna wycieczka pod hasłem: „Roślinność i zjawiska ekologiczne Puszczy Piskiej i Puszczy Kurpiowskiej jako przedmiot badań”. Program wycieczki obejmował, oprócz takich atrakcji turystycznych, jak zwiedzanie klasztoru starowierów (filiponów) z I połowy XIX wieku we wsi Wojnowo nad jeziorem Duś i krótki rejs statkiem po jeziorach Nidzkim i Guzianka Wielka, zwiedzanie Stacji Hydrobiologicznej PAN w Mikołajkach, następnie zaś rezerwatów „Jezioro Lisunie” ze stanowiskiem kłoci wiechowatej (*Cladium mariscus*) i „Czaplisko-Ławny Lasek”, gdzie obserwuje się silne przekształcenia roślinności leśnej pod wpływem bytowania w tym rejonie kolonii czapli siwej.

Najwięcej czasu poświęcił jednak prof. J. B. Faliński, prowadzący wycieczkę, na prezentację stałych powierzchni badawczych Białowieskiej Stacji Geobotanicznej UW w rezerwacie „Czarnia” w Puszczy Kurpiowskiej, w pobliżu granicy borealnej części zasięgu świerka. Powierzchnie zlokalizowano w płacie boru sosnowego świeżego (*Peucedano-Pinetum*), wariant z chrobotkami, ze 150- do ponad 200-letnim drzewostanem sosnowym, z całym bogactwem gatunków charakterystycznych oraz doskonaliśmy odnowieniem sosny i świerka. Prowadzone są tutaj m. in. wieloletnie badania nad rolą chamefitów w procesie regeneracji runa po pożarze przygruntowym, który miał miejsce przed 30 laty oraz eksperyment nad zmianą wzajemnych relacji między porostami a mszakami. Bezpośrednią obserwację zastąpiono tu rejestracją mechaniczną (fotograficzną).

Ostatnie półtora dnia zajęć III Letniej Szkoły Geobotanicznej poświęcone było przygotowaniu posterków i prezentacji wyników opracowań zadań badawczych w terenie. Uczestnicy spotkania zaproponowa-

rozwiązanie 6 tematów (w kolejności prezentacji):

- 1) Rola osobników młodszych stanów wiekowych populacji sosny zwyczajnej w przemianach struktury przestrzennej pła jezior humotroficznycnych;
- 2) Rola mchów z rodzaju *Sphagnum* w procesie zarastania jezior dystroficznych;
- 3) Wpływ szlaków komunikacyjnych na roślinność rezerwatów „Krutynia” i „Zakręt”;
- 4) Wkraczanie *Impatiens parviflora* do zbiorowisk leśnych doliny Krutyni;
- 5) Tendencje dynamiczne płatów *Tilio-Carpinetum* z udziałem *Pinus silvestris* w północnej części Puszczy Piskiej;
- 6) Rola i pochodzenie *Pinus silvestris* w fitocenozach *Tilio-Carpinetum* w północno-wschodniej Polsce.

Według końcowej oceny, dokonanej przez organizatorów Szkoły po burzliwej niekiedy dyskusji nad przedstawionymi propozycjami badań, wszystkie grupy, mimo pewnych niedociągnięć metodycznych, wyszły z tej próby sił obronną ręką. Natomiast sami uczestnicy ocenili pozytywnie możliwość rozwiązania wybranych przez siebie problemów badawczych w małych zespołach, stwarzającą okazję do swobodnej dyskusji i wymiany doświadczeń.

Tradycją terenowych spotkań stały się „biesiady botaniczne” przy ognisku. I tym razem zapłonęło ono na brzegu rzeki Krutyni. Zgromadzeni wokół ognia „biesiadnicy” wybiegali już myślami w przyszłość, zastanawiając się nad problematyką kolejnych letnich spotkań. Do zobaczenia więc na zajęciach IV Letniej Szkoły Geobotanicznej w(!)?!

Bożenna Czarnecka

